

Yves Saint Laurent:
"Mondrian" day dress, 1965.
Metropolitan Museum
of Art.

Η ΕΝΔΥΣΗ ΣΤΗ ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Ιωάννης Πετρόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η σύντομη επισκόπηση της ιστορίας της μόδας που επιχειρεί η Ιωάννα Παπαντωνίου προοιωνίζεται πολλά από τα ενδιαφέροντα θέματα που εξετάζονται στον παρόν τεύχος της *Αρχαιολογίας*. Όπως σημειώνει, η haute couture και η βιομηχανία της μόδας γεννήθηκαν γύρω στο 1850-60. Καταλήγοντας η Παπαντωνίου προσθέτει και κάποιες παρατηρήσεις για τη μόδα της σημερινής ελληνικής νεολαίας, η οποία «ντύνεται ή γυμνώνεται χωρίς φαντασία». Στα τέλη του 19ου αιώνα εμφανίστηκαν στην Ελλάδα, μαζί με τη ραπτομηχανή, οι λεγόμενοι «φραγκοράφτες» και οι «ράφτισσες», που ήταν ταγμένοι στην πιστή αναπαραγωγή του δυτικοευρωπαϊκού συρμού. Η παρατήρηση αυτή της συγγραφέως θυμίζει αυτόματα την καταλυτική επίδραση της δυτικής ένδυσης στην ελληνική κοινωνία. Αν η ίδια η έννοια της μόδας, ως δημιουργικής ραπτικής, είναι προϊόν του ευρωπαϊκού μεσαίωνα¹, είναι θεμιτό να ανατρέξουμε στην ενετοκρατούμενη Κρήτη (1211-1669). Όπως δείχνει με πολλά εικονογραφικά παραδείγματα η Αικατερίνη Μυλοποταμιτάκη, η διείσδυση της ευρωπαϊκής μόδας –της μόδας δηλαδή με τη σημερινή της έννοια– μαρτυρείται στις ενδυμασίες των ανδρών και γυναικών των μεσαιών κυρίως τάσεων στην Κρήτη ιδιαίτερα από τα τέλη του 14ου αιώνα. Τα δυτικά πρότυπα ήταν απλούστερα και πιο εφαρμοστά, οι δε Κρητικοί αποδείχθηκαν δεκτικοί της νεόφερτης μόδας, αν και ορισμένες γυναίκες εξακολουθούσαν ακόμη και κατά τον 15ο αιώνα να ακολουθούν το αγκυλώδες και μεγαλοπρεπέστερο βυζαντινό στυλ.

Η «φραγκική» μόδα έτεινε να επικρατήσει στην Ελλάδα από τα τέλη του 19ου αιώνα, παραμερίζοντας σταδιακά τις τοπικές φορεσιές. Όπως, όπως σημειώνει η Δέσποινα Χριστοδούλου, η βασίλισσα Αμαλία (η οποία συνήθως ντυνόταν σύμφωνα με την παριζιάνικη μόδα) και οι

κυρίες των τιμών υιοθέτησαν για επίσημες περιστάσεις τη «στολή της Αμαλίας». Η ιδιότητα υβριδική αυτή ενδυμασία και η (αλβανικής προέλευσης) φουστανέλα του Όθωνα «συνυφαινεται» σε μια πλειάδα ιδεολογικών και άλλων ζητημάτων που θίγει η συγγραφέως.

Από την έκθεση Issey Miyake Making Things, Παρίσι, 13.10.1998-28.2.1999.

Η Χριστοδούλου σημειώνει επίσης ότι η μελέτη των εθνικών μας ενδυμασιών «αποτελεί ταυτόχρονα και ένα πεδίο όπου η ιστορία μπορεί να συναντήσει τη λαογραφία με δημιουργικό τρόπο». Ο Μανώλης Βαρβούνης στρέφει το λαογραφικό-ανθρωπολογικό του ενδιαφέρον σ' ένα ενδυματικό εξάρτημα, το οποίο θεωρείται σήμερα μουσειακό είδος, πρόκειται για τη μάλλινη κεντητή ποδιά των Σαρακατσάνων γυναικών. Στην ποδιά αυτή ιστορούνται αρχαίονα σύμβολα (ήλιος, σελήνη, φίδι, φυτά), τα οποία ανάλογα με τα χρώματα και τους διάφορους συμφωμούς τους αποτύπωναν τα συναισθηματικά και τα κοινωνικά δεδομένα της γυναίκας που τη φορούσε. Η Άννα Παπαστεργίου εστιάζεται σε δύο παράλληλα εξαρτήματα, εκ των οποίων το πρώτο είναι πλέον μουσειακό αντικείμενο, δηλαδή στη χαβανέζικη κάπα από πουπουλά (feather-cape) και την ελληνική ποιμενική κάπα από μαλλί τράγου, συγκρίνοντας τις διαφορετικές χρήσεις και κοινωνικές λειτουργίες των δύο αυτών τυπικών ρούχων. Η Σοφία Τσουρινάκη πραγματεύεται με παρόμοιο συγκριτικό τρόπο μια ιδιαίτερα τεχνική, την «υφαντική χωρίς υφάδι», η οποία μαρτυρείται σε διάφορες εποχές και χώρες όπως στη Δανία (ήδη από το 1400 π.Χ.), τη φαραωνική Αίγυπτο, την Κάτω Ιταλία (τον 5ο αι. π.Χ.), το Περού (500-100 π.Χ.) και τη νεότερη Ελλάδα.

Βροκοφόροι στην Ίο, 1918 (φωτ. Boissonas).

Η αναρχία και η σύγχυση που χαρακτηρίζουν τη μόδα από το 1990 και εξής (βλ. άρθρο Παπαντωνίου) συνδέονται με την πλήρη ελευθερία που απολαμβάνουν οι άνθρωποι να κατασκευάζουν την προσωπική τους μόδα, το δικό τους look. Η απουσία κάποιας αυθεντίας που θα καθοδηγούσε τον καταναλωτή στις επιλογές του αυξάνει την ελευθερία του – αλλά και το άγχος του. Οι κοινωνικοί ανθρωπολόγοι Alison Clarke και Daniel Miller εξερευνούν το κατ' εξοχήν μοντέρνο αυτό φαινόμενο, σπηριζόμενοι σε επιτόπια έρευνα που πραγματοποίησαν πρόσφατα στο βόρειο Λονδίνο. Δείχνουν τους ποικίλους μηχανισμούς με τους οποίους ορισμένες γυναίκες αντιμετώπισαν το άγχος που προξένησε η τριβή τους με τη μόδα.

Οι ιστορικές και ανθρωπολογικές αναλύσεις του αφιερώματος αυτού θα ήταν ελλείψεις αν δεν συμπληρώνονταν από τις παρατηρήσεις και τα σχόλια ενός καταξιωμένου μαχόμενου δημιουργού στο χώρο της ένδυσης και της μόδας με την ευρύτερη έννοια. Στη συνέντευξη του ο Γιάννης Τσεκλένης φωτίζει πολλά πρακτικά αλλά και θεωρητικά ζητήματα της παγκοσμιοποιημένης πλέον μόδας του 21ου αιώνα και του μέλλοντος. Ο Τσεκλένης εξαιρεί, μεταξύ άλλων, τον αποφασιτικό (αν και αφανή) ρόλο του ανώνυμου καταναλωτή στη διαμόρφωση της διεθνούς μόδας και αναδεικνύει την κοινωνική (και όχι μόνο την αισθητική) αξία της ένδυσης, όταν παρατηρεί ότι «τα ρούχα κάνουν τον παπά... Δεν μπορείς να διδάξεις αγγλικά σε πανεπιστήμιο ντυμένος Άραβας... Δεν μπορείς να βγεις στον άμβωνα ντυμένος βατραχάνθρωπος».

Σημείωση

1. Βλ. το άρθρο μου «Η ένδυση στο Βυζάντιο», Αρχαιολογία και Τέχνες 83 (Ιούλιος 2002), σ. 6.

